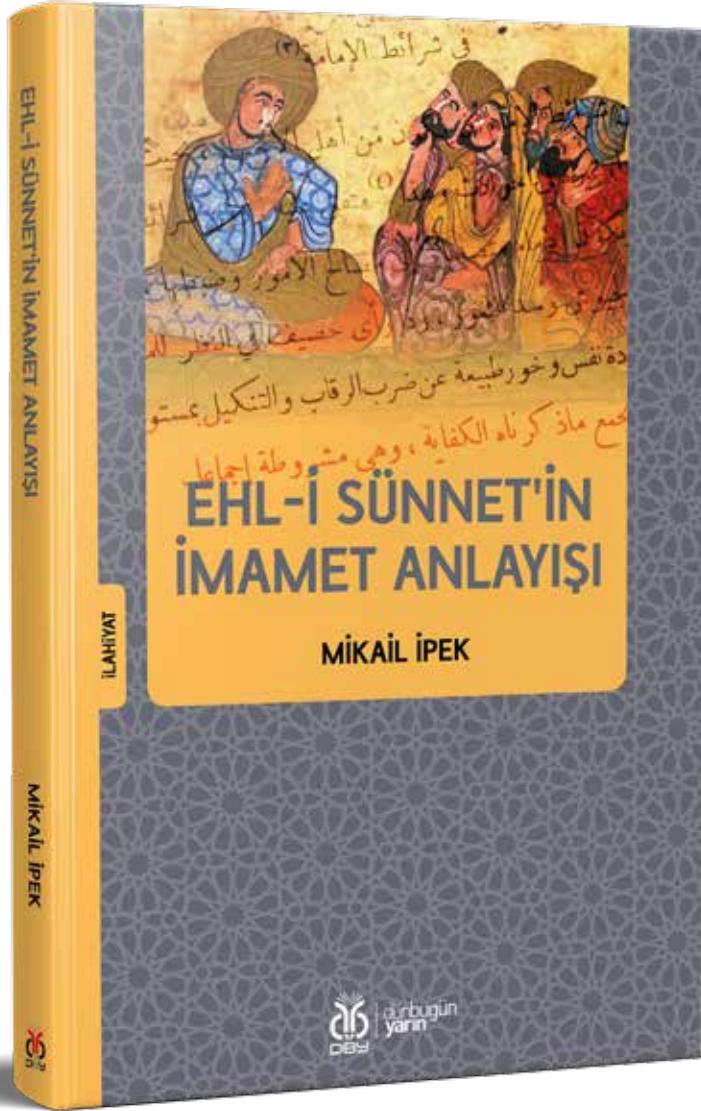

EHL-İ SÜNNET'İN İMAMET ANLAYIŞI

MİKAIL İPEK

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

© 2023, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 323
İlahiyat: 26

ISBN 978-625-6769-13-7
Sertifika No: 52315

Baskı Tarihi: İstanbul, 2023

Yazar: Mikail İpek

Yayın Yönetmeni: İrfan Güngörür

Dizi Editörü: Seyyid Sancak

Kitap Editörü: Süleyman Gümüş

Kapak/Mizanpaj:
DBY Ajans

Baskı/Cilt:
Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.
(Sertifika No: 46519)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

İpek, Mikail

Ehl-i Sünnet'in İmamet Anlayışı

/ Mikail İpek (Dr. Öğr. Üyesi) __ Editör: Süleyman Gümüş (Dr. Öğr. Üyesi)

İstanbul: DBY Yayınları, 2023.

238 s. ; 13,5 x 21,0 cm __ (DBY Yayınları ; No. 323) __ Dizin var

ISBN 978-625-6769-13-7

1- İlahiyat 2- Ehl-i Sünnet 3- İmamet

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr
Tel.: +90 212 526 98 06

İçindekiler

Ön Söz.....	9
Giriş.....	13

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE / 17

1.1. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat Kavramı.....	17
1.2. İmâm, İmâmet ve İmâmiyye Kavramları	22
1.3. Bedâ Kavramı.....	24
1.4. Gaybet ve Sefir Kavramları	27
1.5. Ric'at Kavramı	30
1.6. Tevellî ve Teberri Kavramları	31
1.7. Takiyye Kavramı.....	34

İKİNCİ BÖLÜM İMÂMET TEORİSİ VE İMAMİYYE EKOLÜNÜN TEŞEKKÜL SÜRECİ / 39

2.1. İmâmet Teorisi'nin Ortaya Çıkışı.....	39
2.2. Zeydiyye'nin Ortaya Çıkışı ve İmâmet Görüşü	55

2.3. İsmâiliyye'nin Ortaya Çıkışı ve İmâmet Görüşü.....	67
2.4. İmâmiyye'nin Ortaya Çıkışı ve İmâmet Görüşü.....	74
2.5. İmâmiyye Şia'sı İçindeki Farklı İmâmet Anlayışları.....	95
2.6. Şia'ya Göre Kâim İmam'ın Alâmetleri.....	102
2.7. Günümüzde İmâmet.....	107

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM EHL-İ SÜNNET'E GÖRE İMÂMET / 115

3.1. Ehl-i Sünnet'e Göre İmam'ın Nitelikleri.....	115
3.2. İmametın İ'tikâda Konu Olması.....	130
3.3. İmâmetın Hükümü.....	142
3.4. Nas ile Tayin Meselesi.....	166
3.5. Efdaliyet Meselesi.....	193
3.6. İmâmetın Kureyşliğı Meselesi.....	201
Sonuç	213
Kaynakça	219
Dizin	229

Ön Söz

Allah ile insan arasındaki iletişimi sağlayan müessese nübüvettir. Bu müessese, insanın dünyaya geliş amacını bilmesi ve gereklilikleri yerine getirmesi açısından son derece önem arz etmektedir. İlk insanın aynı zamanda ilk peygamber olması, durumun mahiyetini ortaya koyar niteliktedir. Tarih boyunca gönderilen peygamberler insanları tevhit inancı üzerinde birlik olmaya davet etmiş, son peygamber Hz. Muhammed de aynı amaca hizmet eden faaliyetlerde bulunmuştur. Allah ile konuşabilmeleri ve Allah tarafından seçilmiş olmaları peygamberleri, diğer insanlardan farklı bir konuma yükseltmiştir. Onlar insan olmakla birlikte vahiy alıp tebliğ etme niteliklerine sahiptir. Hz. Peygamber vefat edince, ondan sonra başka bir peygamberin gönderilmeyeceği bilinmekteydi. Bununla birlikte Müslüman topluma Allah'ın emir ve yasaklarını hatırlatacak, Allah'ın şeriatını tahakkuk edecek bir öndere ihtiyaç olduğu bütün Müslümanlar tarafından kabul gören bir düşünceydi. Durum böyle olunca kimin halife olması gerektiği Müslümanlar arasında kısa süreli bir polemige döndüyse de çok geçmeden Hz. Ebû Bekir, sahabenin icmâsiyle Müslümanların imâmı olarak seçilmiştir. İlk üç halifenin yönetimi sırasında Müslümanlar arasında büyük tartışmalara yol açacak bir anlaşmazlık yaşanmamıştır. Bilhassa Hz. Osman Dönemi'nin son altı yılı ve

Hız. Ali Dönemi büyük tartışmalara sebebiyet vermiş, bu süreçten sonra imâmet tartışması kar toplu gibi gittikçe büyümüştür. Kendilerini Hız. Ali'nin taraftarı olarak tarif eden Şîa ekolü, geçmişe dönük hâdiseleri ve konuyu ilgilendirdiğini iddia ettikleri bazı nasları öne çıkararak, imâmetin Hız. Ali'nin hakkı olduğunu ileri sürmüştür. Şîa'nın bunu nasla ilişkilendirmesi ve Hız. Ali'nin nasla tayin şeklinde imâmeti hakettiğini savunması konuyu bambaşka bir mecraya çekmiştir. Esasında bir siyaset ve fıkıh konusu olan imâmet, Şîa tarafından i'tikâdî bir zemine hamledilmiştir. Onlar efdal olan imâmın Hız. Ali olduğunu, sahabenin bunu bildiği halde gereğini yapmadığını ifade etmiştir. Şîa'nın Hız. Ali hakkında ortaya attığı iddialar sonraki dönemlerde Sünnî ulemanın radarına girmiş ve i'tikâdî bir konu olmamasına rağmen imâmet, bazı akâid kitaplarının son bölümlerinde kendine yer bulmuştur.

Sünnî kelâmcılar Şîa'nın söz konusu iddialarını kabul etmeyerek meselenin i'tikâdî olmadığını ima etmiştir. Ancak bununla birlikte iddialara i'tikâd penceresinden cevaplar vermekten de kaçınmamıştır. Şîa'nın Hız. Ali söylemine karşı Ehl-i Sünnet uleması tarihî süreçteki efdaliyet sıralamasına dikkat çekmiş, mevzuyu gerek naslar gerekse tarihî ve dinî tecrübe bağlamında gündemine almıştır. Ancak hiçbir zaman Hız. Ebû Bekir ve Hız. Ömer'in nasla tayin edildiğini ima etmemiştir. Onlar nasla tayin fikrine karşı oldukları gibi imâmette veraset düşüncesini de benimsememiştir. İmâmet seçiminde ehlü'l-hal ve'l-akd kavramına vurgu yapan Ehl-i Sünnet kelâmcıları, Hız. Ebû Bekir'in imâmetinin icmâ ile sabit olduğunu ve ehlü'l-hal ve'l-akd tarafından belirlendiğini belirtmiştir. Diğer taraftan Şîa imâmetin Alioğullarına ait olduğunu, bunun nasla tayin edildiğini ve imâmetin nasla tayin yanında veraset yoluyla devam ettiğine hükmetmiştir.

Şîa'nın Hız. Ali iddiası ve bu çerçevede ortaya çıkan tartışmaların farklı vecihlerde olduğu söylenebilir. İmâmette efdaliyet meselesi, imâmetin Kureyşiliği, imâmetin i'tikâdî bir mesele olup olmadığı, imâmetin dinî açıdan vâcip mi yoksa câiz mi olduğu, imâmın özel-

likleri gibi birçok konu Sünnî kelâm kitaplarında yer almıştır. Biz de bu çalışmamızda özellikle Eş'arî ve Mâtürîdî kaynaklarında imâmet meselesinin hangi boyutlarda ele alındığını ortaya koymayı planlamaktayız. Böylece Sünnî kelâmının meseleye bakışı belirlenmiş olacaktır. Bu amaçla öncelikle imâmet konusunu ilgilendiren kavramların etimolojisi incelenecektir. İkinci bölümde imâmetin mahiyeti, ortaya çıkışı ve Şîa fırkalarının meseleyi ele alış tarzı tespit edilmeye çalışılacaktır. Son bölümde ise Ehl-i Sünnet'in imâmet anlayışı, farklı boyutlarıyla ele alınacaktır.

Çalışma sırasında benden desteklerini esirgemeyen hocalarıma, meslektaşlarıma, dostlarıma ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Mikail İPEK
Kırklareli, 2023

Kaynakça

- Abdülhamid, İrfan. *İslâm'da İtikâdî Mezhepler ve Akâid Esasları*. çev. Saim Yeprem. Ankara: TDV Yayınları, 2011.
- Akın, Murat. "Eş'arî Geleneğinde İmâmet Anlayışı: İbn Arafê Örneği". *Tevilât Dergisi* 1/2 (2020), 369-382.
- Akkan, Erdoğan. "Irak". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/83-85. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Aktepe, Orhan. "Kelâm İlmi Açısından Bedâ' Anlayışı". *SÜİFD* 8/23 (2011), 97-116.
- Algar, Hamid. "İran (Dinî Hayat ve Dinî Kurumlar)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/409-413. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Alper, Ömer Mahir. "İrfâniyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/444-447. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Altıntaş, Ramazan. "İmam-ı Mâturîdî'de Din-Siyaset İlişkileri". *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi* 7/2 (2010), 53-66.
- Ammara, Muhammed. *Resâilü'l-Adl ve'l-Tevhîd*. Kahire, 1971.
- Arslan, Hulusi. *İslâm Düşünce Geleneğinde Şia-Mu'tezile Etkileşimi*. İstanbul: Endülüs Yayınları, 2017.
- Ateş, Süleyman. *İmâmiyye Şia'sının Tefsir Anlayışı*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1998.
- Aydın, Hayati. *Gadirihum*. İstanbul: Şa-to Yayınları, 2001.
- Aydınlı, Osman. "Mutezile'nin İmamet Nazariyesi Teori Pratik". *Dinî Araştırmalar Dergisi* 3/7 (2000), 17-52.

- Aydınlı, Osman. *Mu'tezilî İmâmet Düşüncesinde Farklılaşma Süreci*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2003.
- Aydınlı, Osman. "Mu'tezilî Siyaset Düşüncesinde Değişim Süreci: Kâdî Abdulcebbar'ın İmâmet Anlayışı". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/4 (2005), 113-146.
- Aykaç, Mustafa. "Eş'arî ve Mâtürîdîlere göre Ehl-i Sünnet'in Kimliği Meselesi". *Ehl-i Sünnet*. ed. Mustafa Aykaç. 157-197. İstanbul: Ensar Yayıncılık, 1. Basım, 2020.
- Aytepe, Mahsum. "İmâmetin Vucubiyeti Tartışmaları: Kadî Abdülcebbar-Şerif Murtaza". *Kelâm Araştırmaları Dergisi* 14/1 (2016), 102-118.
- Bağdâdî, Abdülkâdir. *Ebû Mansûr Abdülkâhîr b. Tâhîr el-Bağdâdî, el-Fark Beyne'l-Firâk, Mektebetü İbni Sinâ, Kâhire, t.y.*, Kahire: Mektebetü İbni Sinâ, ts.
- Bağdâdî, Abdülkâdir. *el-Fark Beyne'l-Firâk (Mezhepler Arasındaki Farklar)*. Ankara: TDV Yayınları, 7. Basım, 2014.
- Bağdâdî, Abdülkâdir. *Usûlu'd-dîn*. çev. Ömer Aydın. İstanbul: İşaret Yayınları, 1. Basım, 2016.
- Bağdâdî, Ebû Mansûr Abdülkâhîr b. Tâhîr b. Muhammed et-Temîmî. *Usûlü'd-Dîn*. İstanbul: Matba'atü'd-Devle, 1. Basım, 1968.
- Bâkillânî, Muhammed b. Tayyib. *et-Temhîd gi'r-red ale'l-mülhideti'l-muattıla ve'r-Ravâfıza ve'l-Havâric ve'l-Mu'tezile*. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1947.
- Bâkillânî, Muhammed b. Tayyib. *Kitâbu Temhîdi'l-Evâil ve'l-Telhîsi'd-Delâil*. Beyrut: Mektebetü's-Sekâfiyye, 1957.
- Bekir ve İlyas, Topaloğlu ve Çelebi. *Kelâm Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İSAM Yayınları, 5. Basım, 2015.
- Bilge, Mustafa L. "Bahreyn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/492-495. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Bilge, Mustafa L. "Lübnan (Tarih)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/244-246. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Bozan, Metin. *İmâmet Şîa'sının İmâmet Tasavvuru*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2007.
- Bozan, Metin. *İmâmiyye Şîası'nın Oluşumu*. Ankara: TDV Yayınları, 2. Basım, 2018.
- Bulut, Halil İbrahim. "İlk Dönem İmamî Kaynaklarda Gaybet Anlayışı". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (2004), 49-68.
- Bulut, Halil İbrahim. *İslâm Mezhepleri Tarihi*. Ankara: Bilay, 4. Basım, 2020.

- Bulut, Halil İbrahim. "Kerbela'ya Kutsiyet Kazandırmada Dinî ve Siyasî Otoritelerin Rolü". *SÜİFD* 12/22 (2010), 1-19.
- Bulut, Halil İbrahim. "Safevîler'in Ehl-i Sünnet Karşıtı Politikaları". *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 76 (2015), 15-30.
- Büyükkara, Mehmet Ali. *İmâmet Mücadelesi ve Haşimoğulları*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 1999.
- Cürcânî, Seyyid Şerif. *Şerhu'l-Mevâkıf*. çev. Ömer Türker. 3 Cilt. İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2015.
- Cüveynî, İmâmü'l-Harameyn. *el-Giyasî*. çev. Abdullah Ünalın. İstanbul: Mevsimler Kitap, 1. Basım, 2016.
- Cüveynî, İmâmü'l-Harameyn. *Kitâbü'l-İrşâd*. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1950.
- Çam-Öngüç, Süleyman-Muhammed Sefa. "Mâtürîdîlikte İmâmet/Devlet Başkanlığı Anlayışı (Ebû'l-Yüsr El-Pezdevî ve Ebû'l-Muîn En-Neseî Örneği)". *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 11/2 (2020), 641-669.
- Çelebi, İlyas. "İlk Kelâm Tartışmaları ve İnanç Gurupları". *Kelâm El Kitabı*. ed. Şaban Ali Düzgün. Ankara: Grafiker Yayınları, 5. Basım, 2016.
- Çetin, Maksut. "Mu'tezile'nin Siyaset Anlayışı". *Ekev Akademi Dergisi* 58 (2014), 347-374.
- Çetinsaya, Gökhan. "İrak (XIX. Yüzyıl)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/93-95. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Delen, Halil İbrahim. *Ebû'l-Hüseyn el-Basrî'nin Kelâm Sistemi*. Ankara: Fecr Yayınları, 1. Basım, 2023.
- Demir, Fatma. "Mâtürîdî'de Hilafet ve Raşîd Halifeler". *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/18 (2022), 735-753.
- Demirci, Kürşat. "Hinduizm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/112-116. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Demirci, Kürşat. "Hulûl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/340-341. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- DîA. "Lübnan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/243-244. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Eş'arî, Ebu'l-Hasan. *el-İbâne an usûli'd-diyâne*. Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1994.
- Eş'arî, Ebu'l-Hasan. *el-Lüma 'fi'r-red 'alâ ehli'z-zeyg ve'l-bida*. Beyrut, 1955.
- Eş'arî, Ebu'l-Hasan. *Makâlâtü'l-İslâmiyyîn ve İhtilâfü'l-Musallîn (İlk Dönem İslâm Mezhepleri)*. İstanbul: Kabcacı Yayınevi, 1. Basım, 2005.
- Fayda, Mustafa. "Hulefâ-yi Raşîdîn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/324-338. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Ferrâ, Ebû Ya'lâ el-. *Mu'temed fi usûli'd-dîn*. Beyrut: Dâru'l-Meşrik, 1974.

- Fığlalı, Ethem Ruhi. “Abdullah b. Sebe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/133-134. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. “Bahâilîk”. 4/464-468. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. “Gadîr-i Hum”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/279-280. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. *Günümüz İslâm Mezhepleri*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, 2008.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. “İsnâaşeriyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23/142-147. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Gazzalî, Ebû Hamîd Muhammed b. Muhammed. *el-İktisâd fi'l-i'tikâd*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2004.
- Gazzalî, Ebû Hamîd Muhammed b. Muhammed. *Fedâihu'l-Bâtıniyye*. Kahire, 1964.
- Genç, Süheybe Rahme. “İmam Eş'arî'nin Makâlât'ı Çerçevesinde İmâmet-Hilâfet Tartışmaları”. *GAB AKADEMİ* 3/1 (2023), 53-77.
- Gökalp, Yusuf. “Zeydiyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/328-331. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Gümüş, Süleyman. “Câbirî'nin Arap-İslâm Aklının Eleştirisi: Din Eğitimi Bağlamında Yeni Bir Okuma”. *Beytülhikme* 11/2 (2021), 951-977.
- Gümüş, Süleyman. “Felsefî Dindarlığın Eleştirisi ve Sünnet'in Onto-Politikası”. *Çağdaş Sünnet Kritikleri*. ed. Mustafa Tekin. Ankara: Eskiyeni Yayınları, 2023.
- Gümüšoğlu, Hasan. *İslâm'da İmâmet ve Hilâfet*. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1. Basım, 1999.
- Gündüz, Şinasi. “Maniheizm”. *İslâm Ansiklopedisi*. 27/575-277. Ankara: DİA, 2003.
- Gündüz, Şinasi. “Mecûsîlik”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/279-284. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Halîmî, Ebû Abdillâh. *el-Minhac fi şuabi'l-ıman*. Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 1979.
- Hartmann, Angelika. “Nâsir-Lidînillâh”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/399-402. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Hatiboğlu, İbrahim. “Musâfaha”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/229. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Hatiboğlu, Mehmet Said. *İslâm'da İlk Siyasî Kavmiyetçilik: Hilâfetin Kureyşîliği*. Ankara: Kitabiyat Yayınları, 2005.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Muhammed b. Mükerrremi. *Lisânü'l-Arab*. Kahire: Dâru'l-Meârif, ts.

- İbn Fûrek, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasan. *Mücerred makalati 'ş-şeyh Ebi'l-Hasan el-Eş'arî*. Beyrut: Dâru'l-Meşrik, 1987.
- İbn Haldûn, Abdurrahman b. Muhammed. *Mukaddime*. Beyrut, 1992.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed. *el-Fasl*. Beyrut, ts.
- İbn Hümâm, Kemaleddîn. *el-Müsâyere*. İstanbul, 1979.
- İbnü'n-Nedîm, Ebu'l-Ferec Muhammed b. Ebî Ya'kûb İshâk b. Muhammed b. İshâk. *el-Fihrist*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ty.
- İbrahimoglu, Yunus. “Mefdûl İmâmet Anlayışının Son Dönem Bağdat Mu'tezilesi'ndeki Seyri”. *Turkish Journal of Shiite Studies* 3/2 (2021), 183-210.
- İlhan, Avni. “Bâtıniyye”. *İslâm Ansiklopedisi*. 5/190-194. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- İlhan, Avni. “Gaybet”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 13. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- İlhan, İlhan. “Bedâ”. *İslâm Ansiklopedisi*. 5/290-291. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- İsfahânî, Râğîb. İstanbul: Pınar Yayınları, 3. Basım, 2012.
- İsferâyîni, Ebû'l-Muzaffer. *et-Tebîr fi'd-dîn*. Beyrut, ts.
- İsferâyîni, Ebû'l-Muzaffer. *et-Tebîr fi'd-dîn ve temyîzi'l-fırâki'n-nâciye ani'l-fırâki'l-hâlikîn*. Beyrut, 1983.
- Kâdî Abdulcabbâr. *Fazlü'l-İ'tizal ve Tabakâtü'l-Mu'tezile*. Tunus: Dâru'l-Kitâbi'l-Misriyye, 1974.
- Kâdî Abdülcebbar. *el-Muğni fi ebvâbi't-tevhîd ve'l-adl*. Kahire, ts.
- Kahveci, Niyazi. “Şîa ile Mu'tezile Gaybet Tartışması (Kâdî Abdülcebbar-Şerîf el-Murtazâ)”. *AÜİFD* XLVI/2 (2005), 153-166.
- Kallek, Cengiz. “Biat”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/120-124. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Kapar, Mehmet Ali. “Hanîfe (Benî Hanîfe)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/42. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Karaman, Hayreddin. “Ca'feriyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7/4-10. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Keşşî, Ebû Amr Muhammed. *er-Ricâl*. Bombay, 1317.
- Kılavuz, Ahmet Saim. “Zeynelâbidîn”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/365-366. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Kırca, Celal. “Bahreyn”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/491-492. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

- Kolsuz, Kürşat. “Mezhep ve Kimlik Bağlamında Ortadoğu’da İran’ın Güç ve Güvenlik Politikaları”. *ANKASAM | Bölgesel Araştırmalar Dergisi* 1 (2)/ İran Özel Sayısı (2017), 11-45.
- Köse, Saffet. “Zeyd b. Ali”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/313-316. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Kummî, Abdullah. *el-Makâlat ve l-Firâk*. Tahran, 1963.
- Kurtuluş, Rıza. “Nâdir Şah”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/278. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Kutluay, İbrahim. *İmâmîyye Şîası’na Göre Cerh ve Ta’dil*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2012.
- Kutluer, İlhan. “İbnü’r-Râvendî”. 21/179-184. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Küleynî, Ebû Ca’fer. *el-Kâfi*. Beyrut: Dârü’s-Sa’b, 1981.
- Küleynî, Muhammed b. Yakub. *el-Usûl mine l-kâfi*. Beyrut, 1401.
- Meclisî, Muhammed Bâkır. *Bihârü l-Envâr*. Beyrut, 1401.
- Memiş, Murat. “İmamet Teorisi Bağlamında Mu’tezililerin Hz. Ali Anlayışı”. *Kelam Araştırmaları Dergisi* 8/2 (2021), 115-146.
- Muhsin, Emin. *A’yânü ş-Şîa*. Beyrut, 1983.
- Murtaza, Şerif. *el-Fusûlü l-Muhtâre*. Necef, 1360.
- Nesefî, Ebu’l-Muîn Meymun b. Muhammed. *Bahrü l-Kelâm*. İstanbul: Gelenek Yayınları, 2. Basım, 2010.
- Nesefî, Ebu’l-Muîn Meymun b. Muhammed. *Tabsiratü l-Edille Fi Usûli-Dîn*. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Nevbahtî, Hasan b. Mûsâ. *Firâku ş-Şîa*. Beyrut, 1983.
- Onat, Hasan. *Emevîler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Öz, Mustafa. “Dâî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/420-421. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Öz, Mustafa. “Deysâniyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/270-272. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Öz, Mustafa. “Ehl-i Beyt”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/498-501. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Öz, Mustafa. “Hişâm b. Hakem”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/153-154. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Öz, Mustafa. “İbn Mîsem”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/201. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Öz, Mustafa. “İmâmîyye”. 22/207-209. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

- Öz, Mustafa. *İmâmîyye Şîasında On İkinci İmam ve Mehdî İnancı*. İstanbul, 1995.
- Öz, Mustafa. “Kerbela”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/271-272. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Öz, Mustafa. “Necedât”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/485-486. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Öz, Mustafa. “Râfiziler”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/396-397. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Öz, Mustafa. “Sefir”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/304. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Öz, Mustafa. “Şeyhiyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/84-86. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Öz, Mustafa. “Şîa”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 39. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Öz, Mustafa. “Şîa”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/111-114. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Öz, Mustafa. “Takiyye”. *İslâm Ansiklopedisi*. 39/453-454. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Öz, Mustafa. “Teberri”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/214-215. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Öz, Mustafa. “Tûsî, Ebû Ca’fer”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/433-435. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Öz, Mustafa. “Usûliyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/214-215. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Öz, Mustafa - Şek’a, Mustafa Muhammed eş-. “İsmâiliyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23/128-133. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Özaydın, Abdülkerim. “Hasan Sabbâh”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16/347-350. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Özdemir, Mehmet Nadir. “Ehl-i Sünnet’in Oluşumunun Siyasî Serüveni Hakkında Bir değerlendirme”. *Ehl-i Sünnet*. 61-83. İstanbul: Ensar Yayıncılık, 1. Basım, 2020.
- Özdiñç, Rıdvan. *İtikat ve Siyaset: Sünnî Kelâmında İmamet-Hilafet Meselesi*. İstanbul: Dergah Yayınları, 1. Basım, 2018.
- Öz-İlhan, Mustafa-Avni. “İmâmet”. *İslâm Ansiklopedisi*. 22/201-203. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Özler, Mevlüt. “Ehl-i Sünnet”. *Kelam El Kitabı*. 95-96. İstanbul: Grafiker Yayınları, 5. Basım, 2017.

- Pezdevî, Ebu'l-Yusr. *Usûlü'd-dîn*. ed. tahk. Dr. Hanz Peter Linss. Kahire: Mektebetü'l-ezheriyye li't-türâs, 2005.
- Rahman, Rahman. *Tarih Boyunca İslâmî Metodoloji Sorunu*. çev. Salih Akdemir. Ankara, 1995.
- Râzî, Ebû Hâtîm Ahmed b. Hamdân b. Ahmed. *A'lâmü'n-Nübüvve*. Lübnan: Dârü's-Sâkî, 1. Basım, 2003.
- Sâbûnî, Nüreddin. *el-Bidâye fi usûli'd-dîn*. Ankara, 1993.
- Sâbûnî, Nüreddin. *el-Bidâye fi Usûli'd-Dîn (Mâtürîdiyye Akâidi)*. İstanbul: İFAY Yayınları, 10. Basım, 2014.
- Sadr, Muhammed Bâkır. *Tarihu'l-Gaybeti's-Suğrâ*. Beyrut, 1972.
- Sadûk, Şeyh. *el-İmâme ve't-tebsıra mine'l-hayra*. Beyrut, 1985.
- Sadûk, Şeyh. *et-Tevhîd*. Beyrut, 1398.
- Sadûk, Şeyh. *İlelü's-şerâi'*. Necef, 1966.
- Sadûk, Şeyh. *Kemâlî'd-Dîn ve Tamâmu'n-Ni'me*. Beyrut: Müessesetü'l-A'lemî, 1991.
- Sadûk, Şeyh. *Kemâlî'd-dîn ve temâmü'n-ni'me*. Kum, 1405.
- Sadûk, Şeyh. *Kitâbü'l-Hisâl*. Kum, 1403.
- Sadûk, Şeyh. *Şit-İmamiyye'nin İnanç Esasları*. çev. Ethem Ruhi Fığlalı. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1978.
- Sâlimî, Ebû Şekûr. *et-Tevhîd fi beyânî't-tevhîd*. Beyrut: İSAM Yayınları, 2017.
- Seyyid Şerif, Cürçânî. *Mu'cemü't-Ta'rifât*. Kahire: Dârü'l-Fazile, ty.
- Şehristânî, Abdülkerîm b. Ahmed. *el-Milel ve'n-Nihâl*. Beyrut: Dârü'l-Kitâbü'l-İlmiyye, 2. Basım, 1992.
- Şehristânî, Abdülkerîm b. Ahmed. *Nihâyetü'l-İkdâm*. Londra, 1934.
- Şehristânî, Muhammed. *el-Milel ve'n-Nihal (Dinler Mezhepler ve Felsefi Sistemler Tarihi)*. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2. Basım, 2011.
- Şenel, Cahid. “Yeni Eflâtunculuk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/423-427. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Şeyh Müfid, Ebû Abdillâh. *el-İhtisâs*. Beyrut, 1993.
- Şeyh Müfid, Ebû Abdillâh. *Evâilu'l-Makâlât fi Mezâhibi'l-Muhtârât*. Tahrân, 1372.
- Şeyh Müfid, Ebû Abdillâh. *Fusûsü'l-aşere fi'l-gaybe*. Kum, 1994.
- Şeyh Sadûk, Ebû Câfer. *Risâletü'l-İ'tikadâtü'l-İmamiyye*. çev. Ethem Ruhi Fığlalı. Ankara: AÜİF Yayınları, 1978.
- Taftazânî, Sa'düddîn. *Şerhu'l-Akâid*. çev. Talha Hakan Alp. İstanbul: İFAY Yayınları, 4. Basım, 2017.

- Taşdelen, Mehmet. “İmam Mâtürîdî'de Ülü'l-emr Kavramı”. *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 5/2 (2005), 355-383.
- Teftazânî, Sa'düddîn. *Şerhü'l-Akâid*. Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2014.
- Teftazânî, Sa'düddîn. *Şerhü'l-Makâsid*. Beyrut, 1989.
- Ümit, Mehmet. *Zeydiyye-Mu'tezile Etkileşimi*. İstanbul: İSAM Yayınları, 20120.
- Ünverdi, Veysi. “Eş'arî Kelâmında İmâmet Nazariyesi”. *Usûl İslâm Araştırmaları Dergisi* 29 (2018), 39-65.
- Ünverdi, Veysi. *Mu'tezile ve İmâmet*. İstanbul: Endülüs Yayınları, 2020.
- Üzüm, İlyas. “Mezhep”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/526-532. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Üzüm, İlyas. “Rec'at”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/504-506. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Yavuz, Yusuf Şevki. “Ehl-i Sünnet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/525-530. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Yavuz, Yusuf Şevki. “Hulûl (İslâm Düşüncesinde Hulûl)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/341-344. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Yeşilyurt, Temel. “Mâtürîdîlik-Eş'arîlik Karşılaştırması”. *Kelâm El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2016.
- Yıldırım, Onur. “Reel Politğin İzdüşümü: Gazâlî'nin İmamet Teorisinin Paradoksal Yapısı”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi* 10/3 (2021).
- Yıldırım, Tahsin. “Ebû'l-Hasan el-Eş'arî'nin Siyaset Anlayışı-II Ehl-i Sünnette Siyaset Anlayışı: Eş'ariyye Yorumu*”. *Mizanü'l-Hak İslâmî İlimler Dergisi* 5 (2017), 1142.
- Yiğit, İsmail. “Muhtâr es-Sekâfi”. *İslâm Ansiklopedisi*. 31/54-55. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Yiğit, İsmail. “Tevvâbîn”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/49-50. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Yurdagür, Metin. “Ahbâriyye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/490-491. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

Dizin

A

Abbâsî/-ler 61, 68, 70, 76, 78, 79,
101, 103, 125, 167, 180, 181,
202, 206, 211, 216
Abbasoğulları 60, 63
Abdullah b. Eftah 92
Abdullah b. Sebe 32, 48, 49, 169
Abdullah el-Vefî 70
Abdurrahman b. Avf 194
Afganistan 109, 112
Ağa Muhammed Şah 82
Ahbarî 81
Ahbâriyye 35, 36, 82
Ahmed b. Abdullah 70
Alevî/-lik 113
Ali b. Ebû Talip 56, 75
Ali b. El-Hüseyin Zeynelabi-
din 75
Ali b. İsmâil b. Mîsem et-Temmâr
53
Ali b. Muhammed es-Semerrî 76,
77
Ali en-Nakî 24, 95, 97

Ali er-Rızâ 24, 105
Ali Nâki b. Muhammed 75
Ali Rıza b. Mûsâ 75
Alioğulları 10, 60, 61, 68
Almanya 66
Amerika 66
Âmidî 118, 124, 149
Ammâr b. Yâsir 54
Amr b. Âs 34
Âmü'l-Cemâ'a 21
Arap 50, 66, 67, 92, 108, 109,
110, 134, 135, 202
Ashâb-ı Kehf 106
Azerbaycan 107, 108
Azeri 109, 110

B

Bâbilik 82
Bâbiyye 35
Bâbü'l-Gaybe 76
Bağdâdî 25, 41, 55, 60, 121, 123,
126, 133, 134, 144, 145, 148,
159, 163, 165, 168, 175, 181,

182, 185, 193, 196, 202, 203,
204
Bağdat 80, 81, 108, 147
Bahreyn 70, 107, 109, 110, 111,
164
Bahru'l-Kelâm 136
Bâkillanî 140
Bakü 107
Basra 59, 61, 70, 106
Bâtınyye 67, 125, 129, 150, 159,
186
Bedâ 24, 25, 26, 27, 85, 86, 94,
179
Bektaşî/-lik 113
Belucistan 109
Benû 107
Beydâ 104
Beyhakî 134
Beytü'l-mal 46
Biat 34, 44, 57, 59, 61, 65, 103,
105, 145, 152, 176, 177, 178,
180, 181, 184, 185, 186, 187,
188, 189, 190, 191, 194, 195,
204, 214, 215
Bihar 112
Birleşik Arap Emirlikleri 110
Budizm 31
Buhârî 20, 40, 120
Büşehr 109
Büveyhîler 79, 80
Büveyhoğulları 62
Büyük Gaybet (Gaybet-i Kübra)
76, 77, 78
Büyük günah 14
Ca'fer es-Sâdık 24, 25, 36, 51, 54,
60, 61, 67, 75, 85, 92, 95, 97,
98, 100, 103, 104, 105, 106
Câiz 116

Cârudiyye 62, 63
C-Ç
Cemel Vakası 34, 57
Cerîriyye 63
Cürcânî 22, 121, 124, 126, 130,
148, 149, 163, 166
Cüveynî 119, 123, 127, 140, 148,
151, 152, 159, 161, 175, 176,
183, 184, 185, 186, 187, 188,
190, 196, 197, 200, 205, 206,
210, 215
Çin 107
D
Dahran 110
Dammam 110
Deylem 107
Deysânî 68
E
Ebû Ali et-Tabersî 81
Ebû Ca'fer eş-Şehrâşûb 81
Ebû Ca'fer et-Tûsî 81
Ebû Hanife 66, 132, 197, 206,
210
Ebû Hâşim 49, 92
Ebû Mûsâ el-Eş'arî 34
Ebû Said el-Cennâbî 70
Ebû Tâhir el-Cennâbî 70
Ebu Ubeyde 194
Ebû Ubeyde b. el-Cerrah 43, 196
Ebû Yakub es-Sicistânî 71
Ebû Zer el-Gıfârî 54
Ebu'l-Cârud Ziyâd b. Ebî Ziyâd
63
Ebu'l-Muîn en-Nesefî 27, 135,
136, 138, 139, 146, 155, 160,
172, 180, 207

Ebûbekir er-Râzî 71
Ebû'l-Hattâb 25, 68, 69, 75
Efdal 10, 32, 33, 37, 53, 58, 62,
63, 65, 91, 129, 135, 167, 189,
193, 194, 195, 196, 197, 199,
200, 216, 217
Efdaliyet 10, 34, 51, 54, 56, 57,
66, 84, 115, 116, 126, 132, 151,
157, 160, 161, 168, 172, 178,
184, 187, 189, 193, 195, 197,
199, 214, 215, 216, 217
Ehl-i Beyt 17, 47, 48, 50, 56, 57,
58, 59, 60, 86, 103, 214
Ehl-i Hadis 17, 21, 22, 150, 173,
199
Ehl-i Rey 22
Ehl-i Sünnet 10, 11, 15, 17, 18,
19, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 31,
40, 47, 66, 80, 81, 82, 93, 109,
111, 113, 115, 116, 126, 130,
132, 137, 142, 143, 144, 145,
146, 147, 148, 149, 150, 152,
153, 154, 156, 157, 158, 166,
167, 173, 177, 179, 184, 185,
192, 193, 199, 209, 211, 215,
217
Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat 15, 17,
20, 21
Ehlü'l-Hal ve'l-Akd 183
Ehvaz 106
el-Askerî 24, 28, 75, 76, 77, 78,
95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102
el-Kâim 96, 97, 98, 100, 101,
103, 104, 105, 106, 107
el-Mustansır 71
el-Vâkife 74, 96
el-Vefâk 110
Emevî/-ler 21, 36, 49, 56, 57, 60,
68, 79, 87, 101, 103, 122, 188
en-Nasır li'l-Hak (el-Utruş) 62
Ensâr 42, 43, 204
Esamm 143, 144, 146, 159, 162,
163, 164
es-Semerrî 76, 77, 78
Eş'arî 11, 19, 22, 27, 43, 60, 61,
63, 64, 88, 119, 126, 130, 133,
134, 135, 138, 140, 148, 150,
151, 152, 156, 159, 161, 165,
166, 174, 175, 176, 177, 184,
185, 187, 188, 189, 191, 194,
197, 202, 203, 204, 205, 206
Eş'arî/-ler -lik 21, 22, 120, 131,
140, 148, 150, 155, 156, 157,
158, 159, 160, 174, 181, 183,
186, 199, 203, 205, 210
Eşhedü enne Aliyyen veliyul-
lah 81
Evs 43
Ezan 61
Ezher 71
F
Fâtımyye 67
Fâtumî Devleti 71, 150
Fâtumî/-ler 64, 66, 71, 110, 150
Fedek Arazisi 46
Fıkıh 10, 23, 57, 61, 64, 124
Fırkay-i naciye 21
Firavun 35
Fuvatî 143, 144, 159, 162, 163,
164
G
Gadîr-i Hum 33, 80, 170
Gaybet-i Kübrâ 28, 29
Gaybet-i Suğrâ 28, 29

Gayr-i müslim 38
 Gazzâlî 118, 125, 129, 140, 141,
 142, 150, 156, 159, 176, 177,
 186, 190, 191, 196, 197, 200,
 206, 215
 Goldziher 38
 Guba 108
 Gucurat 112
 Gürcistan 108

H
 Hacerü'l-Esved 105
 Hakem olayı 34
 Hâkim bi-Emrillah 71
 Halife Mansur 60
 Hâlimî 195
 Hamîd İnâyet 38
 Hamîduddîn Kirmânî 71
 Haricî/-ler 14, 32, 33, 35, 58, 115,
 144, 149, 164, 165, 166, 167,
 202, 209
 Hârûn Reşîd 70
 Hasan b. Ali 75
 Hasan b. Mûsâ en-Nevbahtî 78
 Hasan b. Zeyd 61
 Hasan el-Askerî 24, 28, 75, 76,
 78, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101,
 102
 Hasan Sabbah 71
 Hasanoğulları 61
 Hâşimi 64
 Hâşimî/-ler 48, 66, 103, 210
 Hâşimoğulları 13, 44, 45, 46, 59,
 62, 68, 202, 203, 214
 Hattâb 25, 68, 69, 75
 Hattâbiyye 69, 70
 Hayye alâ hayri'l-amel 61, 81
 Hazreç 43
 Heykel 104

Hıristiyan 50, 68, 79
 Hicaz 57, 71
 Hilâfet 23, 36, 39, 42, 43, 44,
 45, 47, 48, 57, 58, 64, 131, 134,
 136, 138, 142, 149, 159, 161,
 164, 167, 194, 197, 198, 208,
 213, 214, 217
 Hinduizm 31
 Hişâm b. Abdümelik 56, 58
 Hişâm b. Hakem 26, 51, 52, 54,
 84, 85, 87, 88, 89, 91, 92
 Hişâm b. Sâlim 26, 54, 85
 Hufuf 110
 Hülefâ-yi Râşidîn 45
 Hürmüzgân 109
 Hüseyin b. Ahmed er-Râdî 70
 Hüseyin b. Ali 75
 Hüseyinoğulları 51
 Hz. Adem 72, 213
 Hz. Âişe 34
 Hz. Aişe 42, 137, 178
 Hz. Ali 10, 13, 14, 23, 24, 29, 30,
 32, 33, 34, 36, 37, 40, 41, 42,
 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51,
 53, 54, 56, 57, 58, 59, 63, 64,
 65, 72, 74, 80, 83, 92, 96, 100,
 101, 112, 135, 137, 138, 142,
 144, 152, 153, 158, 160, 163,
 167, 168, 169, 170, 171, 172,
 173, 174, 176, 177, 178, 179,
 180, 181, 182, 184, 185, 192,
 193, 196, 198, 201, 209, 214,
 215
 Hz. Ebû Bekir 9, 10, 30, 32, 33,
 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 53,
 54, 58, 59, 63, 65, 81, 132, 133,
 134, 135, 136, 137, 138, 139,
 143, 146, 150, 152, 157, 158,

159, 160, 161, 172, 173, 174,
 176, 177, 178, 180, 181, 183,
 184, 186, 187, 188, 192, 194,
 196, 198, 201, 202, 204, 205,
 211, 214, 215
 Hz. Fâtima 46, 47, 64, 65
 Hz. Harun 72, 171, 172
 Hz. Hasan 21, 24, 30, 36, 91, 93,
 97, 100, 102, 178, 180, 181, 182,
 192, 193, 214
 Hz. Hızır 79
 Hz. Hüseyin 24, 30, 36, 48, 50,
 55, 56, 57, 80, 91, 93, 97, 100,
 102, 105, 178, 180, 181, 182,
 192, 193
 Hz. İbrahim 72, 211
 Hz. İdris 79
 Hz. İlyas 79
 Hz. İsa 72, 79
 Hz. Muhammed 9, 33, 59, 169,
 213
 Hz. Musa 169, 171, 172
 Hz. Mûsâ 27, 72
 Hz. Nuh 72, 78
 Hz. Osman 9, 13, 20, 33, 44, 45,
 53, 81, 144, 160, 163, 172, 176,
 181, 198, 214
 Hz. Ömer 10, 13, 30, 32, 33, 39,
 40, 41, 43, 44, 45, 46, 53, 59,
 65, 81, 133, 134, 135, 137, 160,
 161, 172, 176, 177, 181, 185,
 186, 187, 188, 194, 196, 204,
 214, 215
 Hz. Peygamber 9, 13, 17, 18, 19,
 20, 22, 23, 30, 32, 33, 35, 36,
 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46,
 48, 49, 51, 52, 53, 58, 63, 64,
 65, 66, 67, 72, 73, 79, 80, 83,
 93, 99, 100, 115, 116, 117, 119,
 120, 130, 133, 136, 137, 142,
 143, 145, 147, 148, 151, 158,
 159, 160, 161, 167, 168, 169,
 170, 171, 172, 173, 174, 175,
 176, 178, 179, 180, 182, 183,
 192, 194, 196, 206, 207, 209,
 210, 213, 214, 215
 Hz. Sümeyye 37
 Hz. Şit 72
 Hz. Yasir 37

İ
 Irak 57, 107, 108, 109, 110, 111
 İtikâdî 10, 14, 21, 23, 27, 47, 62,
 69, 94, 130, 131, 132, 133, 135,
 137, 138, 139, 140, 141, 142,
 151, 158, 166, 177, 179, 214,
 215, 217
 İbn Fûrek 138, 150, 151, 155,
 159, 160, 177, 187, 190, 194,
 202, 203
 İbn Haldûn 121, 124, 127, 154,
 171, 210
 İbn Hazm 117, 119, 137, 144, 165
 İbn Mîsem 53, 54
 İbnü'l-Mutahhar el-Hillî 81
 İcî 118
 İktidar 13, 21, 57, 59, 61, 67, 214
 İlhanlılar 81
 İlim 24, 25, 26, 27, 57, 58, 64, 66,
 89, 90, 91, 93, 123, 124, 125,
 126, 129, 140, 182, 186, 187,
 194, 197, 208, 209, 211, 216
 İmam Şâfî 137, 158
 İmam Yahyâ 60
 İmâmet 10, 11, 22, 23, 28, 29, 30,
 31, 32, 39, 40, 42, 43, 45, 47,
 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 57,

- 58, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69,
70, 71, 74, 75, 83, 84, 85, 86,
87, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 98,
99, 100, 101, 102, 107, 108, 109,
110, 111, 113, 115, 116, 117,
118, 119, 120, 121, 122, 123,
124, 125, 126, 127, 128, 129,
130, 131, 132, 134, 135, 136,
137, 138, 139, 140, 141, 142,
143, 144, 145, 147, 148, 149,
150, 151, 152, 153, 154, 157,
158, 159, 160, 161, 162, 163,
164, 165, 166, 167, 168, 169,
170, 171, 173, 174, 175, 176,
177, 178, 179, 180, 181, 182,
183, 185, 186, 187, 188, 189,
190, 191, 192, 193, 197, 199,
200, 201, 202, 203, 205, 206,
208, 209, 210, 211, 213, 214,
215, 216, 217
- İmâmet Teorisi 39, 47, 50
İmâmetin Kureyşliği 116, 118,
201
İmâmiyye 22, 23, 24, 26, 28, 29,
30, 32, 33, 35, 36, 37, 51, 52,
53, 54, 55, 62, 67, 74, 76, 79,
80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87,
88, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 96,
98, 100, 101, 102, 103, 104, 107,
113
İmamiyye Ekolü 39
İran 31, 50, 68, 70, 71, 79, 81, 82,
107, 109, 110, 111, 112, 120
İrfânî 68
İsâ 41
İsâ b. Mûsâ 25
İsmâil b. Ca'fer 67, 75, 100
- İsmâilî/-ler 23, 67, 68, 69, 70, 71,
72, 73, 111
İsmâliyye 35, 67, 68, 69, 70, 71,
72, 73, 74, 75, 91, 110
İsnâaşeriyye 23, 55, 67, 74, 76,
79, 80, 81, 82, 83, 109, 110, 112,
193
- K**
Ka'bi 147
Kâbe 107
Kâdî Abdülcebbâr 21, 29, 51, 52,
149, 162, 163
Kalânisî 185
Karmatî 68, 70, 110
Karmatiyye/Karamita 67
Kerbelâ 48, 49, 56, 108
Kerbelâ Hâdisesi 48, 49, 56
Keysâniyye 24, 31
Kible 119, 198
Kurtas hadisesi 39
Kitâbü'l-İstihkâk 53
Konstantiniyye 107
Körfez 110
Kraliyet Ailesi 50
Kûfe 25, 56, 57, 58, 59, 60, 69,
70, 103, 104, 105, 106, 108
Kum 79, 83, 84, 106, 109
Kummî 25, 32, 53, 78, 85, 92, 95,
96, 97, 98, 100, 101
Kureyş 43, 48, 58, 64, 118, 130,
181, 190, 198, 199, 201, 202,
203, 204, 205, 206, 207, 208,
209, 210, 211, 212, 216
Kureyşî 10, 48
Kuveyt 110, 111
Kuzey Afrika 70, 71
Küçük Gaybet (Gaybet-i Suğra)
76, 77

- Küfür 14, 82
Kürt 108, 110
- L**
Lenkeran 107
- M**
Maniheist 68
Mâtürîdî 11, 21, 22, 124, 132,
135, 136, 138, 139, 142, 154,
155, 156, 159, 160, 161, 172,
174, 180, 181, 186, 188, 191,
197, 199, 206, 207, 208, 209,
210
Mâtürîdîler 22, 131, 139, 146,
154, 155, 156, 157, 158, 173,
174, 184, 188, 210, 217
Mâtürîdîlik 22, 120, 140, 166
Mâverdi 117, 118, 120, 127
Medain 60
Medine 40, 41, 42, 57, 61, 106,
171, 172, 185, 188
Mehdî 24, 28, 29, 30, 49, 69, 71,
74, 75, 76, 77, 78, 84, 86, 87,
96, 97, 98, 100, 101, 102, 104
Mehdîlik 29, 30, 49
Mekke 35, 42, 105, 106
Mekke Dönemi 35
Melâhide 67
Melikü's-Selman 72
Mescid-i Haram 107
Meymun el-Kaddâh 69
Mezhepler 14, 20, 21, 39, 40, 43,
115, 116, 120, 131, 166, 193
Mısır 71, 106, 112, 143, 150, 166
Mikdâd 54
Moğol 81
Molla Muhammed Bâkır 82
Molla Muhammed Taki 82
- Molla Sadreddin 82
Mu'tezile 14, 21, 26, 27, 28, 29,
30, 31, 51, 57, 61, 66, 80, 123,
131, 142, 143, 144, 145, 147,
148, 149, 153, 154, 156, 157,
158, 159, 162, 163, 164, 166,
167, 199, 201, 209
Muâviye 21, 34, 48, 81, 188, 199,
214
Muhacir 43
Muhakkık el-Hillî 81
Muhammed b. Ali b. Nu'mân el-
Ahvel 54, 85
Muhammed b. Hanefiyye 57, 65,
92
Muhammed b. İsmâil 69, 70, 92
Muhammed b. İsmâil el-Mektûm
69
Muhammed b. Kâsım 61
Muhammed b. Müslim 85
Muhammed Bâkır 82
Muhammed el-Bâkır 24, 36, 57,
75, 91, 103, 105, 106
Muhammed el-Mehdî 28, 29, 30,
49, 69, 74, 75, 76, 77, 78, 84,
86, 87, 96, 97, 98, 100, 101, 102
Muhammed en-Nefsü'z-Zekiyye
60
Muhammed et-Takî 24
Muhammed Mehdî 24
Muhammed Takî b. Ali 75
Mus'ab b. Zübeyr 25
Mûsa el-Kâzım 24
Mûsâ es-Sadr 111
Mûsâ Kâzım 62, 67, 69, 75, 85,
91, 92, 96, 101, 102
Museviyye (Mûsâ Kâzım) 62, 74
Mushaf 46

Musta'li/-ler 71
 Mübârekiyye 69, 70
 Müslüman 9, 13, 14, 18, 19, 20,
 22, 29, 30, 32, 35, 37, 38, 40,
 41, 42, 43, 44, 45, 48, 52, 53,
 54, 58, 61, 63, 65, 72, 76, 88,
 94, 106, 107, 108, 109, 110, 111,
 112, 115, 116, 117, 125, 126,
 128, 133, 138, 144, 145, 146,
 151, 155, 161, 163, 169, 173,
 174, 175, 177, 183, 188, 194,
 195, 213, 214

N
 Nâdir Şah 82
 Nâfi' b. Ezrak 32
 Nahcivan 107
 Nâsır Hüsrev 71
 Nâsır Lidinillah 76
 Nasîruddîn et-Tûsî 81
 Nâtk 74
 Nehrevan 33
 Neseî 27, 117, 124, 125, 126,
 135, 136, 138, 139, 146, 155,
 160, 161, 172, 173, 180, 181,
 183, 184, 186, 188, 191, 199,
 200, 207, 208, 209, 215
 Nesep 198
 Nevbahtî 25, 32, 53, 63, 69, 77,
 78, 85, 92, 95, 96, 97, 98, 99,
 100, 101, 102, 170
 Nizarîler 71
 Nizâriyye 71
 Nuheyle 33
 Numân el-Ahvel 26
 Nübüvvet 9, 42, 43, 104, 132,
 142, 143, 148, 151, 153, 154,
 156, 157, 176, 179, 213, 214
 On iki imâm 23, 24, 33, 113, 169

O-Ö

Osman el-Câhız 21, 147, 149
 Ömer en-Neseî 117

P

Pakistan 109, 112
 Pehlevî 82
 Pehlevîler 82
 Pezdevî 134, 135, 138, 145, 160,
 161, 173, 174, 184, 186, 188,
 197, 198, 199, 209, 210
 Pradesh 112
 Psikoloji 38, 79

R

Râfıza 58, 60
 Râfiziler 85
 Râzî 71, 92, 149
 Rec'at 30, 31, 49, 76, 86
 Reenkarnasyon 31
 Reşid Halifeler 122
 Rey 22, 60, 70
 Rıza Han 82
 Sa'd b. Abdullah el-Kummî 77
 Sabbahiyye 67
 Sadru's-Şeria 122, 211
 Safevîler 81, 109, 110, 112
 Sâidoğulları 43
 Sakîfe 177, 184, 194, 202, 204
 Samarrâ 95
 Sâmit 74
 San'a 104
 Seb'iyye 67
 Sefir 27, 28, 77
 Sefirler Dönemi 76
 Sekafî 24, 25, 26, 49, 56
 Seki 108
 Selahattin Eyyübî 71
 Selefiyye 22

Selemiyye 70
 Selman-ı Fârisî 54
 Semerkandî 132, 136, 139
 Serahs 60
 Sevâdü'l-a'zam 21
 Seyyid Ahmed Kesrevî 38
 Sıffin Savaşı 34, 57
 Sicilmâse 71
 Sicilya 71

S-Ş

Suriye 71
 Süleyman b. Cerîr 63, 85
 Sünnet 10, 11, 15, 17, 18, 19, 20,
 21, 22, 23, 26, 27, 31, 40, 47,
 57, 66, 80, 81, 82, 89, 90, 93,
 109, 111, 113, 115, 116, 126,
 130, 132, 137, 142, 143, 144,
 145, 146, 147, 148, 149, 150,
 152, 153, 154, 156, 157, 158,
 162, 166, 167, 173, 177, 179,
 184, 185, 192, 193, 199, 202,
 209, 211, 215, 217
 Sünnetü'l-evvelîn 17
 Sünnî/-ler 10, 11, 23, 38, 47, 65,
 81, 108, 109, 110, 111, 112, 122,
 130, 131, 132, 133, 134, 135,
 137, 138, 139, 140, 142, 143,
 146, 147, 148, 149, 150, 152,
 153, 154, 157, 158, 159, 161,
 168, 171, 175, 177, 178, 179,
 180, 182, 183, 184, 187, 189,
 191, 192, 193, 201, 202, 203,
 206, 211, 212, 215, 216, 217
 Şah İsmâil 81, 109
 Şam 58, 104
 Şecaat 194, 198
 Şerif el-Murtazâ 29, 80
 Şerîf er-Radî 37
 Şeybe 107
 Şeyh Müfid 28, 36, 37, 54, 78,
 79, 80, 103, 104, 105, 106, 107
 Şeyhilik 82
 Şeyhiyye 35, 82
 Şia 10, 11, 23, 24, 25, 26, 28, 29,
 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38,
 41, 42, 45, 46, 47, 48, 49, 50,
 52, 53, 56, 57, 58, 62, 63, 66,
 67, 69, 74, 75, 77, 78, 79, 80,
 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89,
 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98,
 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105,
 106, 107, 108, 109, 110, 111,
 112, 113, 116, 130, 131, 132,
 135, 137, 138, 142, 143, 144,
 145, 146, 147, 148, 149, 151,
 152, 153, 154, 155, 156, 161,
 162, 163, 166, 167, 168, 169,
 170, 171, 172, 173, 174, 177,
 178, 179, 181, 182, 191, 192,
 201, 202, 203, 209, 214, 215,
 216, 217
 Şiatü Ali 49
 Şii/-ler 23, 32, 36, 37, 38, 85, 86,
 87, 107, 108, 109, 110, 111, 112,
 135, 140, 152, 153, 168, 170,
 171, 216, 217

T

Taberistan 61, 62, 106
 Tâgüt 34
 Takıyye 34, 36, 37, 38, 86, 87,
 94, 101, 191
 Takva 64, 129, 187, 197
 Talimiyye 67
 Teftâzânî 118, 123, 124, 126, 210
 Tevhit 9
 Tövbe 14, 56

- Tus 106
Türkiye 20, 31, 32, 40, 45, 47, 48,
50, 51, 52, 53, 55, 56, 68, 69,
70, 71, 73, 76, 77, 80, 82, 86,
95, 108, 109, 110, 111, 112, 113,
135, 160, 164, 189
Türkmen 108, 109, 110
Türkmenistan 109
Türkmenler 109
Ubeydullah 44, 71
Umman 110
Usûliyye 35, 36, 80
Uttar 112
- U-Ü**
Ümeyyeoğulları 13, 44, 45, 214
Ürdün 66
- V**
Vâciplik 116, 147, 154, 156
Vahiy 9, 55, 73, 83, 88, 94, 169,
179
Vâkıfetü'l-Askerî 95
Vâsıl b. Atâ 57, 66
Vasilik 49, 64
Vücûbiyet 146, 147, 148, 149,
150, 152, 157, 158
- Y**
Yahudi/-lik 50, 68, 79, 169
Yahyâ b. Abdullah 61
Yahyâ b. Hüseyin er-Ressî 62
Yahyâ b. Zeyd 60
Yarı Tanrısal Kral 50
Yemâme Savaşı 45
Yemen 62, 66, 70, 71, 106
Yeni Eflâtuncu 69
Yezdicerd 50
Yusuf b. Ömer es-Sakâfi 56, 59
- Z**
Zenc 68
Zerdüş 68
Zeyd 23, 46, 49, 55, 56, 57, 58,
59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 75, 91
Zeyd b. Ali 49, 55, 56, 57, 58, 59,
60, 62, 63, 65, 66, 75, 91
Zeyd b. Sabit 46
Zeydî/-ler 57, 60, 61, 62, 63, 64,
66
Zeydiyye 23, 35, 55, 56, 59, 61,
62, 63, 64, 65, 66, 67, 75, 91,
147, 149, 154, 167, 181, 182,
193
Zeynelâbidîn 23, 24, 36, 50

EHL-İ SÜNNET'İN İMAMET ANLAYIŞI

Ehl-i Sünnet kelâmcıları imâmete ilişkin meseleleri i'tikâdî, fikhî ve siyasi boyutta ele almış görünmektedir. Şöyle ki onlar Şia'nın konuya dair görüşlerini değerlendirip reddederken, Şiiler meseleyi i'tikâdî boyutta ele aldıkları için, iman eksenli bir bakış açısı geliştirmiştir. Ancak Sünnî ulema imâmet müessesesini Ehl-i Sünnet meclisi içinde ele alırken, konuyu daha çok fikhî ve siyasi bir düzlemde incelemiştir. Onlar, iç çatışmalara, fitne ve tefrikaya sebep olabileceği düşüncesiyle imâma itaatsizliği câiz görmemiştir.

Efdal imâm söylemine özel bir konum tahsis eden Sünnî ulema, bu kabulü İslâm akâdi ve şeriatının bekası için gerekli görmüştür. Onlar efdal imâm teorisini kabul etmekle aslında geçmiş tecrübenin de meşruiyetini ortaya koymuş olmaktadır. Yani dört halifenin hilâfet sıralaması, Sünnî ulemaya göre efdaliyet sıralamasıdır. Dolayısıyla Ehl-i Sünnet kelâmcıları bunu kabul etmekle hem Şii fikirleri reddetmiş hem de geçmiş tecrübenin meşru olduğunu ortaya koymuştur. Böyle olunca da sahabeden sonraki nesillere aktarılan İslâm i'tikâdî ve medeniyetine ilişkin bilgilerin doğruluğu kanıtlanmış olmaktadır.

